

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОБРОВІЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

К. Ф. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук
О. В. РОЛІНСЬКИЙ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет

У статті проаналізовано стан і динаміку розвитку сегмента добровільного страхування життя в Україні у 2020–2024 рр. в умовах макроекономічної та воєнної нестабільності. На основі норм Закону України «Про страхування» №1909-ІХ розкрито специфіку регуляторного середовища та впровадження ризик-орієнтованого нагляду НБУ як чинника підвищення фінансової стійкості та прозорості страхового ринку. Досліджено структурні відмінності між накопичувальними та ризиковими продуктами Life, окреслено їхні фінансові параметри, поведінкові детермінанти попиту та роль корпоративних програм у підтриманні рівня страхового захисту. Узагальнення статистичних показників засвідчило циклічність розвитку сегмента: падіння у 2021–2022 рр. та поступове відновлення у 2023–2024 рр., що зумовлено стабілізацією макрофінансових умов і відновленням довіри. Доведено, що перспективна траєкторія ринку передбачає помірне, структурно виважене розширення на основі посилення платоспроможності населення, підтримки ALM-дисципліни страховиків та зростання культури використання довгострокових страхових інструментів.

Ключові слова: добровільне страхування життя; страхові премії; ризик-орієнтоване регулювання; Національний банк України; накопичувальні продукти; довгострокові фінансові зобов'язання; страхова культура.

Постановка проблеми. Ринок добровільного страхування життя в Україні традиційно характеризується низьким рівнем проникнення та обмеженим використанням довгострокових страхових інструментів домогосподарствами. Умови пандемічних та воєнних шоків 2020–2024 рр. посилили ці диспропорції, спричинивши різке скорочення попиту на накопичувальні страхові продукти, підвищення ризик-орієнтованості страховиків та зміщення фінансової поведінки населення у бік короткострокових рішень. Попри поступову стабілізацію ринку та впровадження Національним банком України ризик-орієнтованої моделі регулювання, сегмент страхування життя залишається вразливим до макроекономічної невизначеності, нерівномірності доходів та недостатнього рівня довіри до фінансових інститутів. Це зумовлює проблему визначення чинників та умов, за яких можливе стійке післявоєнне відновлення Life-сегмента без деформації його фінансової структури, а також формування практичних механізмів зміцнення довгострокового попиту на страхові продукти в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Нормативно-правову основу добровільного страхування в Україні визначає Закон України «Про страхування» у редакції з урахуванням №1909-IX, який закріплює поділ ринку на сегменти Life/Non-Life, принцип свободи договору та оновлені вимоги до платоспроможності і прозорості діяльності страховиків [1]. Європейські підходи до оцінки ризиків і управління капіталом відтворено у Директиві Solvency II та Делегованому регламенті (ЄС) 2015/35, що задають стандарти резервування, якості активів та корпоративного управління [2, 3]. Узагальнену міжнародну рамку регулювання формують Insurance Core Principles Міжнародної асоціації органів нагляду за страхуванням, які орієнтують на впровадження ризик-орієнтованого нагляду [6]. Емпіричні дані про структуру та динаміку українського ринку презентовано в аналітичних оглядах Національного банку України, де визначено ключові тренди останніх років: консолідація ринку, висока волатильність сегмента Life, переважання пролонгованих договорів над новими продажами, підвищення вимог до капіталу та прозорості [5, 8–10, 12]. Статистика Forinsurer деталізує динаміку премій, виплат і часток Life/Non-Life, дозволяючи простежити зміни у структурі попиту на фоні воєнних і економічних шоків [7]. Міжнародні спостереження ОЕСД підтверджують, що у посткризові періоди сегмент Non-Life відновлюється швидше, тоді як страхування життя характеризується сповільненою реакцією через залежність від довгострокових очікувань і доходів домогосподарств [4, 11]. Сукупний аналіз джерел свідчить, що подальший розвиток Life в Україні залежить від макростабільності, збереження ризик-орієнтованого регуляторного курсу та підвищення фінансової довіри споживачів до довгострокових страхових інструментів [1–3, 5, 8–12].

Методика досліджень. Дослідження ґрунтується на поєднанні нормативно-правового аналізу, структурно-порівняльного підходу та емпіричного аналізу статистики. На початковому етапі проаналізовано законодавчу базу [1] та нормативи Solvency II [2, 3], що дало змогу визначити інституційні рамки функціонування сегмента Life. Структурно-порівняльний аналіз застосовано для розмежування накопичувального та ризикового страхування життя за економічною природою, резервною політикою та чинниками формування попиту. Порівняння з міжнародними тенденціями здійснено на основі оглядів ОЕСД та IAIS [4, 6, 11], що дало змогу інтерпретувати вітчизняні результати у контексті глобальних закономірностей посткризового відновлення страхування життя. Результати всіх етапів інтегровано для формування висновків щодо характеру та потенціалу поступового відновлення сегмента.

Мета статті полягає в узагальненні особливостей функціонування сегмента добровільного страхування життя в Україні в умовах трансформаційних та воєнних шоків, виявити структурні детермінанти його спаду і поступового відновлення у 2020–2024 рр., а також визначити інституційні та економічні умови, за яких можливе стійке післявоєнне поживлення цього ринку відповідно до сучасних регуляторних стандартів та міжнародних тенденцій.

Результати досліджень. Добровільне страхування в Україні функціонує відповідно до Закону України «Про страхування» в редакції з урахуванням змін, внесених Законом №1909-IX, який унормував оновлені вимоги до організації,

регулювання та нагляду за страховим ринком [1]. Відповідно до цього Закону, добровільне страхування здійснюється на основі договору між страхувальником та страховиком, де істотні умови, об'єкт страхування, страхова сума, розмір страхового тарифу, строки дії та порядок здійснення страхових виплат визначаються за згодою сторін на основі правил страхування, затверджених страховиком та поданих до регулятора [1]. На відміну від обов'язкових видів, держава не встановлює типових умов договору, а характер продукту, структура покриття та сервіс формуються під впливом конкуренції між страховиками.

У межах добровільного страхування виокремлюють два принципово різні за економічною природою та фінансовою структурою сегменти: страхування життя (Life) та ризикові види страхування (Non-Life).

Страхування життя передбачає довгострокові зобов'язання, пов'язані з біометричними ризиками (смертність, дожиття, довголіття), накопиченням та інвестиційним компонентом полісу, що вимагає формування довгих технічних резервів, узгодження дюрації активів і зобов'язань та наявності стабільної доходності на фінансовому ринку. Це відповідає класифікації «life lines» у підходах Solvency II [2, 3].

Натомість сегмент Non-Life охоплює короткострокові ризики, а саме, страхування майна, відповідальності, транспорту, медичних витрат тощо, де ключовими чинниками є частота та тяжкість збитків, тарифування і якість перестраховального покриття [2, 4]. Тут резервування ґрунтується переважно на оцінці заявлених і незаявлених збитків (RBNS/IBNR), що визначає іншу структуру ризиків і вимог до капіталу.

Передання функцій нагляду за страховим ринком до Національного банку України у 2020–2021 рр. заклало основу для переходу до ризик-орієнтованої моделі регулювання із посиленням вимог до платоспроможності, корпоративного управління, прозорості структури власності та якості звітності страховиків [5]. Цей підхід гармонізовано зі стандартами IAIS та методологічними положеннями Solvency II, що поступово зближує український ринок із європейським інституційним середовищем [2, 3, 6].

Для сегмента добровільного страхування, зокрема страхування життя, це має подвійний ефект. З одного боку, підвищення рівня нагляду та стандартизація вимог забезпечують зміцнення довіри, захист страхувальника та зменшення частки недокапіталізованих компаній. З іншого, збільшення операційних і капітальних витрат стимулює консолідацію ринку та вихід дрібних учасників, що не здатні підтримати необхідний рівень фінансової стійкості.

Таким чином, у законодавчій логіці добровільне страхування функціонує як ринковий механізм управління ризиками, заснований на свободі договору, конкурентному формуванні продукту та відповідальності страховика за якість сервісу й фінансову дисципліну. Ефективність його розвитку залежить від стабільності макроекономічного середовища, прозорості ринку, рівня фінансової грамотності споживачів та узгодженості нагляду із європейськими регуляторними стандартами, що наразі поступово реалізується у національній моделі регулювання.

Загальний рівень проникнення страхування в економіку є індикатором ступеня розвиненості фінансової системи та готовності домогосподарств і бізнесу використовувати страхування як інструмент управління ризиками. Упродовж 2020–2024 рр. показники проникнення загального страхування в Україні зазнали помітних коливань під впливом пандемічних та воєнних шоків, зміни доходів населення, інфляційного тиску, а також структурної трансформації страхового ринку. Динаміка премій і страхової щільності демонструє як адаптаційні механізми попиту та пропозиції, так і прогалини, зумовлені нерівномірним відновленням економіки та довіри до фінансових послуг. Рисунок 1 дає змогу проаналізувати взаємозв'язок між макроекономічними умовами та активністю страхового сектора, виокремивши ключові періоди падіння, стабілізації та зростання.

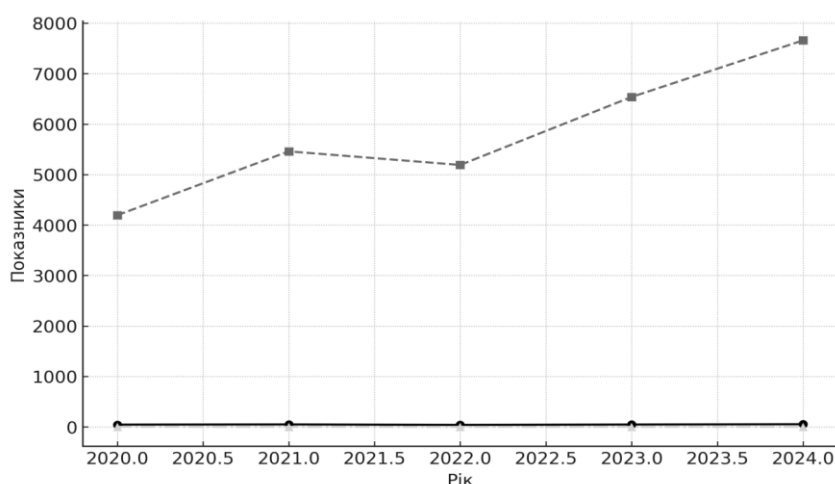

Рис. 1. Динаміка основних показників розвитку страхового ринку України за роками

Рис. 1. демонструє динаміку ключових індикаторів загального страхування в Україні у 2020–2024 рр. з охопленням трьох вимірів: обсяг страхових премій, страхова щільність та рівень проникнення страхування у ВВП. Сукупний аналіз цих показників дозволяє простежити не лише номінальну динаміку ринку, але і глибину включеності страхових механізмів у фінансову систему та економічну активність населення. По-перше, страхові премії демонструють хвилеподібну, але загалом зростаючу динаміку: після зниження у 2022 р. (що безпосередньо корелює з початком повномасштабної війни та різким скороченням ділової активності), у 2023–2024 рр. відбувається відновлення та структурне посилення ринку. Особливо це пов'язано із підвищеним попитом у сегменті добровільного медичного страхування та частковим відновленням корпоративного страхування майна та транспорту.

Зростання премій у 2024 р. зафіксовано не як механічний ефект інфляції, а як результат відновлення страхового попиту та адаптивного перегляду тарифів відповідно до ризикового профілю. По-друге, страхова щільність (премії на одну особу) зростає стабільніше і випереджальними темпами відносно премій, що свідчить про підвищення ваги страхування у розподілі витрат домогосподарств

та бізнесу. Це свідчить про структурний перехід від епізодичного використання страхових продуктів до часткового формування культури ризик-менеджменту, що є позитивним сигналом середньострокової фінансової стабілізації. По-третє, рівень проникнення страхування (% ВВП) залишається волатильним і суттєво нижчим за показники європейських ринків, хоча у 2022 р. його зростання є радше статистичним ефектом зменшення бази ВВП, а не посилення ролі ринку. Відносне зниження проникнення у 2023–2024 рр. при одночасному зростанні премій і щільності свідчить про випереджальне відновлення макроекономічних показників порівняно зі швидкістю поширення страхових практик. Іншими словами, страхування поки що відновлюється повільніше, ніж економічна активність загалом.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що вітчизняний страховий ринок адаптується в умовах високої невизначеності: страхування поступово повертає функцію фінансового інструмента управління ризиками, однак залишається вразливим до змін довіри, платоспроможності населення та доступності перестраховувальних ємностей. Структурне зміцнення сегмента потребує розширення добровільного страхування серед домогосподарств, підвищення прозорості страхових продуктів і подальшої стабільності регуляторного середовища.

Для подальшого розгляду динаміки ринку доцільно узагальнити показники обсягів зібраних страхових премій у цілому та в сегменті страхування життя. У таблиці наведено дані щодо загальних премій, обсягів премій за договорами Life та питомої частки цього сегмента у структурі страхового ринку України у 2020–2024 рр., що дозволяє простежити зміни його ролі впродовж досліджуваного періоду.

Табл. 1. Частка страхування життя у структурі вітчизняного страхового ринку за роками

Рік	Загальні страхові премії, млрд грн	Премії зі страхування життя (Life), млрд грн	Частка Life у загальному ринку, %
2020	45,24	4,82	10,7
2021	48,93	3,19	6,5
2022	39,62	0,83	2,1
2023	47,01	5,06	10,8
2024	53,00	5,70	10,7

Динаміка показників добровільного страхування життя в Україні у 2020–2024 рр. демонструє високу чутливість цього сегмента до макроекономічних умов, воєнних ризиків та фінансової поведінки домогосподарств. У 2020 р. частка страхування життя у структурі ринку становила 10,7 %, що відповідало відносно стабільному попиту на довгострокові страхові та накопичувальні інструменти. Проте вже у 2021 р. цей показник скоротився до 6,5 % через посилення економічної невизначеності та зниження схильності населення до формування довгострокових фінансових зобов'язань. Поворотним став 2022 р.,

коли частка страхування життя знизилася до 2,1 %, що зумовлено насамперед порушенням платоспроможності домогосподарств, зміною фінансових пріоритетів на користь витрат виживання та перериванням планових програм довгострокового страхування внаслідок повномасштабної війни. Страхування життя, будучи інструментом, що ґрунтується на довірі до майбутнього, виявилось вразливим у ситуації різкого зростання невизначеності горизонтів планування, що є очікуваним.

У 2023 р. сегмент продемонстрував поступове відновлення. Обсяг премій зі страхування життя зріс до близько 5,06 млрд грн, що забезпечило зростання його частки до 10,8 % загального ринку. Це не означає повноцінного повернення ринку до докризових трендів, але свідчить про відновлення попиту на корпоративні програми страхування та повернення довіри частини населення до фінансових механізмів довгострокового захисту. Зростання у IV кварталі 2023 р. підтверджує, що стабілізаційні процеси мали поступовий та інерційний характер. У 2024 р. частка Life утримується на рівні 10,7 %, що можна розцінювати як входження ринку в період рівноважного відновлення, де попит зростає помірно, а страховики адаптували продуктивні лінійки до воєнно-економічного контексту (зокрема, коротші строки дії договорів, більший акцент на ризиковому компоненті та програмному корпоративному страхуванні персоналу).

Таким чином, страхування життя в Україні впродовж досліджуваного періоду характеризується циклічною моделлю розвитку, де фаза спаду (2021–2022 рр.) змінилася фазою поступового відновлення (2023–2024 рр.). Повернення частки Life до рівнів, близьких до 2020 року, свідчить про відновлення довіри до фінансових інструментів майбутнього, однак подальша динаміка залежатиме від макроекономічної стабільності, стану ринку праці та інституційної довіри до страховиків і регулятора.

Середній показник проникнення страхування життя у структуру страхового ринку України за 2020–2024 рр. становить близько 8,2 %, що свідчить про обмежені масштаби використання довгострокових страхових інструментів фінансового захисту у період посиленої макроекономічної та безпекової нестабільності. Упродовж аналізованих років сегмент Life залишався порівняно невеликим, адже його розвиток безпосередньо залежить від таких чинників, як стабільність доходів домогосподарств, здатність здійснювати довгострокові фінансові зобов'язання та рівень довіри до інституцій, що забезпечують накопичення та інвестиційне управління коштами.

Рисунок 2 відображає структурну асиметрію між сегментами Life та Non-Life: понад 90 % ринку припадає на ризикові види страхування, які є короткостроковими за природою та швидко реагують на коливання економічної активності. Натомість страхування життя, будучи інструментом із тривалим горизонтом фінансового планування, є маркером довіри до майбутнього та фінансових інститутів. Той факт, що його середня частка не перевищує 8–9 %, свідчить про переважання короткотермінових стратегій економічної поведінки домогосподарств, орієнтованих на забезпечення негайних потреб, а не на акумуляцію капіталу та довгостроковий фінансовий захист.

Таким чином, середній рівень проникнення страхування життя в Україні в аналізований період можна розглядати як індикатор економічної та соціально-психологічної вразливості суспільства, що зумовлює обмежену готовність населення інвестувати в інструменти довгострокового страхового захисту.

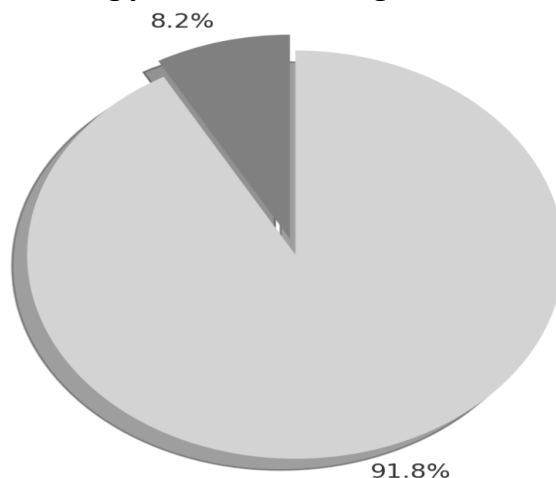

Рис. 2. Структурна частка ринку страхування життя в загальному страховому портфелі (середнє значення за 2020–2024 рр.)

Подальше зростання цієї частки можливе лише за умови поступової стабілізації економіки, підвищення рівня фінансової грамотності та збереження інституційної довіри до страхового ринку.

Накопичувальне страхування життя являє собою форму довгострокового договірною страхового захисту, за якої поряд із виплатою страхового відшкодування здійснюється формування інвестиційно-ощадного компонента. Такий тип полісів передбачає тривалу дію зобов'язань страховика, що обумовлює необхідність узгодження строковості активів та пасивів (ALM-підхід), підтримання достатнього рівня доходності інструментів розміщення коштів і стабільності грошових потоків. Визначальним елементом фінансової стійкості накопичувальних продуктів є обсяг та якість технічних резервів, а також структура активів, що забезпечують їх покриття. За даними НБУ, у 2024 р. активи українських страховиків життя були зосереджені переважно у високоліквідних та низькоризикових фінансових інструментах (депозитах, державних та корпоративних облігаціях), що відповідає принципам ризик-орієнтованого регулювання та вимогам до капіталізації [8].

На відміну від них, ризикове страхування життя не має накопичувальної складової і передбачає страхові виплати виключно у випадку настання передбаченої подіями події (смерті, інвалідності, тяжких захворювань тощо). Такі договори є коротко- або середньостроковими і характеризуються вищою чутливістю попиту до поточного рівня доходів населення та обсягу корпоративних соціальних програм. Через відсутність інвестиційного елемента ризикові поліси істотно менше залежать від коливань процентних ставок, а їхня тарифікація ґрунтується на статистичній оцінці частоти та вартості страхових випадків. Окреслене правове розмежування закріплено в Законі України «Про страхування» №1909-ІХ, де страхування життя виокремлюється як специфічний

вид діяльності із встановленням вимог до структури продуктів, формування резервів і забезпечення прозорості діяльності страховика [1], (табл. 2).

Табл. 2. Порівняльна характеристика накопичувального та ризикового страхування життя

Критерій	Накопичувальне	Ризикове
Мета	захист + накопичення	страховий захист;
Тривалість	довгострокова	короткострокова;
Інвесткомпонент	+	-
Резерви	довгострокові	короткострокові;
Фактори попиту	довіра та стабільність доходів	поточний дохід.

Примітка. Сформовано автором на основі [1, 8]

Ключовою рисою вітчизняного сегмента Life у 2023–2024 рр. є висока інерційність портфеля: за оцінкою НБУ, близько трьох чвертей премій зі страхування життя у 2024 році припадало на договори, укладені у минулі періоди [9]. Це означає, що відновлення сегмента відбувається не лише за рахунок нових продажів, а й завдяки продовженню довгострокових зобов'язань, закладених до або на ранніх етапах воєнного періоду. Як зазначено в огляді НБУ, обсяг премій за накопичувальним страхуванням удвічі перевищив обсяг за ризиковими продуктами життя, тобто саме накопичувальні лінії бізнесу були домінуючими у валових преміях Life [8]. Паралельно регулярні огляди НБУ фіксують різноспрямовану квартальну динаміку: наприклад, швидке зростання Life у IV кв. 2023 р. і сезонне зниження на початку 2025 р., яке контрастує з поступовим нарощенням премій у ризиковому (non-life) сегменті. Це підкреслює відмінність попитових і цінових драйверів між накопичувальними та ризиковими продуктами: перші сильніше реагують на довіру/ставки/дохідність, другі на економічну активність і цінову інфляцію збитків [10].

У 2023–2024 рр. накопичувальні продукти страхування життя залишалися ключовим джерелом премій у сегменті Life, формуючи основу його поступової стабілізації після кризового скорочення. Їх відновлення значною мірою зумовлювалося тривалою дією раніше укладених договорів та орієнтацією страховиків на консервативні та високоліквідні інструменти розміщення активів. Натомість ризикові програми страхування життя функціонували переважно як інструмент оперативного страхового захисту без інвестиційної складової, демонструючи підвищену залежність від поточної платоспроможності домогосподарств і корпоративної політики компенсаційних пакетів. З урахуванням чинних підходів Національного банку України до нагляду та вимог щодо капіталізації й прозорості, подальша структура співвідношення накопичувальних і ризикових полісів визначатиметься, насамперед, динамікою процентних ставок, тенденціями на ринку праці, збереженням корпоративного попиту на соціальні програми страхування та інституційною довірою до страхового сектору.

Як зазначалось вище, характерною особливістю сегмента страхування життя є його підвищена чутливість до стану макроекономічної стабільності та очікувань домогосподарств щодо майбутнього. Оскільки договори Life

передбачають довгострокові зобов'язання із включенням інвестиційної складової, вони прямо залежать від горизонту фінансового планування й рівня довіри до фінансових інститутів. У період військової агресії ці параметри зазнають суттєвого тиску: домогосподарства скорочують довгострокові витрати на користь поточних потреб, а страховики, підвищують обережність в управлінні активами, концентруючи портфелі у високоліквідних та низькоризикових інструментах. Це відображається у динаміці ринку: за даними Національного банку України, саме сегмент Life продемонстрував більш глибоке падіння у 2022 р. порівняно з ризиковими видами страхування, що відображало ефект шоку невизначеності та зниження платоспроможного попиту [5].

Ознаки відновлення стали помітними у 2023 р., коли зафіксовано поживлення премій у сегменті страхування життя, зокрема, приріст у IV кварталі становив близько 19% порівняно з попереднім кварталом і аналогічний приріст у річному вимірі. Проте ці зміни відбувалися з порівняно низької бази й не свідчили про повноцінний розворот тренду, а радше про перехід до фази стабілізації. У 2024 р. зростання активів страховиків життя на рівні близько 14 % також слід розглядати не як результат інтенсивного розширення попиту, а як поступове вирівнювання балансових параметрів після шоків періоду. Паралельно спостерігалось зростання концентрації ринку, коли частка найбільшого страховика у валових преміях наближалася до половини загального обсягу, що є типовим наслідком кризи та структурної консолідації [9].

Порівняння з міжнародною динамікою підтверджує, що вітчизняна модель відновлення Life загалом узгоджується зі світовими закономірностями. За даними ОЕСД, у 2023 р. ризикові види страхування (Non-Life) у глобальному вимірі демонстрували швидше зростання, тоді як сегмент страхування життя відновлювався повільнішими темпами через конкуренцію з банківськими заощадженнями та волатильність ринку капіталу. Це свідчить про універсальність механізму затримки відновлення Life після кризових періодів [11].

Таким чином, спад активності у сегменті страхування життя під час війни є не випадковим, а закономірним наслідком скорочення фінансового горизонту домогосподарств та підвищення ризик-орієнтованості страховиків. Відновлення даного сегмента не може відбуватися швидко та одномоментно: воно починається зі стабілізації балансів, структури активів та технічних резервів, а лише після цього переходить у площину нарощування продажів і зростання проникнення на ринку. Відповідно, потенціал подальшого розвитку Life на пряму залежить від стійкості макроекономічної динаміки, структури доходів населення та сформованого рівня довіри до фінансових інститутів.

Оцінка можливостей відновлення ринку страхування життя після завершення активної фази війни потребує врахування структури поточного стану сегмента, характеру попиту та інституційних умов функціонування страховиків. На підставі статистики та аналітичних звітів Національного банку України можна стверджувати, що швидке відновлення мало ймовірно, тоді як поступове, цілком реалістичне, за умови поєднання макрофінансової стабільності та нарощування довіри до фінансових інститутів.

Першою стримуючою умовою є низький рівень «стартової точки». За даними НБУ, частка страхування життя у ВВП у 2024 р. становила близько 0,07 %, що значно нижче не лише середнього показника країн ЄС, але й сусідніх ринків Центральної та Східної Європи. Такий масштаб означає, що подальше розширення сегмента неминуче буде повільним, оскільки вимагає відновлення довгострокових заощаджень домогосподарств і підвищення їхньої фінансової стійкості [12]. Другою умовою є виражена поведінкова інерція портфеля. Значна частина премій у сегменті Life формується не за рахунок нових договорів, а завдяки пролонгації існуючих. Це означає, що ринок продовжує функціонувати за інерцією зобов'язань, сформованих у попередні роки. Для помітного розширення необхідне відновлення довгострокового попиту, який безпосередньо залежить від зростання реальних доходів населення та довіри до здатності страховика виконувати свої зобов'язання у майбутньому. Третьою умовою є структурна консолідація ринку. Внаслідок воєнних та регуляторних шоків ринок покинуло значне число страхових компаній, а частка найбільших гравців збільшилася. З одного боку, це підвищує стійкість системи та покращує якість управління ризиками, з іншого, звужує мережу дистрибуції, посилює залежність сегмента від корпоративних програм та банківсько-страхових каналів. Разом з тим, у 2023–2024 рр. спостерігалися ознаки початкової стабілізації: зростання активів страховиків життя, поліпшення фінансового результату, а також короткострокові стрибки премій у окремих кварталах. Проте ці коливання мають характер корекцій після шоку, а не формування нового тренду.

Важливою умовою подальшого поживлення сегмента є стабілізація макроекономічної динаміки та зростання реальних доходів населення, оскільки саме ці чинники визначають можливості домогосподарств спрямовувати ресурси на довгострокові фінансові інструменти. Крім того, вагому роль відіграватиме послідовність регуляторної політики Національного банку України, який запроваджує ризик-орієнтований підхід, підвищує вимоги до платоспроможності та прозорості діяльності страховиків. Збереження цього курсу є ключовим для зниження інформаційної асиметрії на ринку та підвищення довіри до накопичувальних страхових продуктів.

Серед практичних напрямів розвитку важливо виділити підтримку фінансової стабільності страховиків через дотримання принципів узгодженості строків активів і зобов'язань (ALM), що забезпечує надійність довгострокових виплат і поглиблює довіру страхувальників. В умовах тривалого періоду невизначеності саме якість резервів та структура активів страховика стає критичним фактором стійкості. Крім того, помітну роль у відновленні сегмента може відігравати розвиток корпоративних програм страхування життя, зокрема як елементів соціальної політики підприємств та інструментів залучення й утримання персоналу. Корпоративні поліси виступають стабілізуючим фактором попиту, оскільки менше залежать від поточної фінансової ситуації окремих домогосподарств.

Окремої уваги потребує комунікація зі споживачами. Після періоду шоків і втрати довіри критично важливими стають прозорість умов страхових договорів, чітке пояснення механізмів інвестування, розподілу платежів, викупної вартості та ризикових складових. Коректно вибудована інформаційна політика знижує

поведінкові бар'єри і сприяє формуванню готовності населення вступати в довгострокові страхові відносини.

Таким чином, найбільш імовірною є модель поступового і раціонального відновлення сегмента страхування життя, що супроводжується структурним зміцненням ринку, підвищенням фінансової дисципліни страховиків і формуванням стійкого довгострокового попиту на страхові продукти. Це узгоджується як із сучасною ситуацією в Україні, так і з міжнародним досвідом функціонування ринків Life у періоди після системних економічних і безпекових криз.

Висновки. Добровільне страхування життя в Україні функціонує як ринковий механізм управління ризиками в умовах оновленого ризик-орієнтованого регулювання НБУ, що одночасно підвищує якість і стійкість ринку та спричиняє його консолідацію. У 2020–2024 рр. страховий ринок пройшов через суттєві шоки, однак поступово адаптується: премії та страхова щільність зростають, тоді як проникнення страхування у ВВП відновлюється повільніше. Частка страхування життя в цей період зазнала падіння і подальшої стабілізації, що відображає залежність сегмента від довгострокових очікувань та фінансової спроможності домогосподарств. Падіння Life у воєнний період є закономірним і пов'язане зі скороченням горизонту фінансового планування; його відновлення має поступовий характер і базується на стабілізації активів та довіри. Подальший розвиток добровільного страхування життя передбачає послідовну підтримку макрофінансової стабільності, зміцнення інституційної довіри, дотримання страховиками дисципліни управління активами та зобов'язаннями, а також активізацію корпоративних програм страхового захисту. Перспективна траєкторія ринку – це помірне, структурно виважене зростання, орієнтоване не на швидке розширення, а на підвищення стійкості й довгострокової участі домогосподарств у страхуванні.

Література:

1. Верховна Рада України. Закон України Про страхування (Документ 1909-IX, чинний, поточна редакція - Редакція від 01.01.2025, підстава - 3720-IX). [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
2. European Commission. Solvency II Directive 2009/138/EC. [Електронний ресурс]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/138/oj/eng> (дата звернення: 20.04.2026).
3. Верховна Рада України. ДЕЛЕГОВАНИЙ РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) 2015/35 від 10 жовтня 2014 року про доповнення Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/138/ЄС про започаткування і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Платоспроможність II). [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_058-14#Text (дата звернення: 15.04.2026).
4. OECD. Global Insurance Market Trends. Paris: OECD Publishing.
5. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-03.pdf?v=7 (дата звернення: 22.04.2026).
6. IAIS. Insurance Core Principles (ICP). [Електронний ресурс]. URL: <https://www.iais.org/activities-topics/standard-setting/icps-and-comframe/> (дата звернення: 20.04.2026)

7. Forinsurer. Статистика страхового ринку України. [Електронний ресурс]. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 19.04.2026)
8. Національний Банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-09.pdf?v=8&utm (дата звернення: 23.04.2026)
9. Національний Банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. Березень 2025. [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-03.pdf?v=12&utm (дата звернення: 16.04.2026)
10. Національний Банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. Березень 2024. [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-03.pdf?v=7&utm (дата звернення: 20.04.2026)
11. OECD. GLOBAL INSURANCE MARKET TRENDS Preliminary 2023 data - July 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/insurance/GIMT24-preliminary-2023.pdf?utm> (дата звернення: 18.04.2026)
12. National Bank of Ukraine. Non-bank Financial Sector Review | August 2025. [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-08_eng.pdf?v=14&utm (дата звернення: 17.04.2026)

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *Law of Ukraine “On Insurance” (No. 1909-IX, current edition as of 01.01.2025)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> [in Ukrainian].
2. European Commission. (2009). *Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II)*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/138/oj/eng>
3. European Commission. (2014). *Commission Delegated Regulation (EU) 2015/35 of 10 October 2014 supplementing Directive 2009/138/EC (Solvency II)*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_058-14#Text [in Ukrainian].
4. OECD. (2023). *Global Insurance Market Trends*. OECD Publishing.
5. National Bank of Ukraine. (2024). *Non-bank Financial Sector Review (March 2024)*. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-03.pdf?v=7 [in Ukrainian].
6. International Association of Insurance Supervisors (IAIS). (2023). *Insurance Core Principles (ICP)*. Retrieved from: <https://www.iais.org/activities-topics/standard-setting/icps-and-comframe/>
7. Forinsurer. (2024). *Statistics of the Insurance Market of Ukraine*. Retrieved from: <https://forinsurer.com/stat> [in Ukrainian].
8. National Bank of Ukraine. (2024). *Non-bank Financial Sector Review (September 2024)*. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-09.pdf?v=8&utm [in Ukrainian].
9. National Bank of Ukraine. (2025). *Non-bank Financial Sector Review (March 2025)*. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-03.pdf?v=12&utm [in Ukrainian].

10. National Bank of Ukraine. (2024). *Non-bank Financial Sector Review (March 2024)*. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-03.pdf?v=7&utm [in Ukrainian].

11. OECD. (2024). *Global Insurance Market Trends: Preliminary 2023 Data*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/insurance/GIMT24-preliminary-2023.pdf>

12. National Bank of Ukraine. (2025). *Non-bank Financial Sector Review (August 2025)*. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-08_eng.pdf?v=14&utm

Annotation

Ulianych K. F., Rolinsky O. V.

State and Prospects for the Development of Voluntary Life Insurance in Ukraine in the Context of Economic Instability

The article examines the development trajectories of the voluntary life insurance segment in Ukraine under conditions of macroeconomic volatility and wartime uncertainty. The study is grounded in the current institutional framework defined by the Law of Ukraine “On Insurance” (No. 1909-IX), risk-based supervision principles introduced by the National Bank of Ukraine, and regulatory convergence with Solvency II and IAIS standards. Drawing upon official market statistics and analytical reviews of the National Bank of Ukraine, supplemented by OECD global insurance trends, the research evaluates structural changes in the composition of insurance portfolios, the role of asset-liability matching, and the impact of household income dynamics and institutional trust on long-term insurance demand.

The findings demonstrate that the segment of life insurance is inherently more sensitive to uncertainty than non-life insurance due to the long-term nature of contractual obligations, the presence of an investment component, and the need for predictable financial planning by households. The war-related shock in 2022 led to a pronounced contraction in new business and a shift toward short-term expenditure priorities, resulting in a temporary decline in the share of life insurance in total premiums. However, subsequent stabilization processes in 2023–2024 indicate a gradual recovery driven primarily by portfolio inertia (policy renewals), the strengthening of insurers’ balance sheets, and the expansion of corporate insurance programs as instruments of social protection.

The article argues that rapid post-war expansion of the life insurance market is unlikely. The most realistic scenario is a phased recovery conditioned by macroeconomic stabilization, growth in real household incomes, and sustained regulatory emphasis on risk-based supervision, transparency, and disciplined reserve and investment management. Corporate life insurance and improved communication of product value are identified as key channels for restoring demand. The study contributes to the academic discourse by systematizing the Ukrainian and international evidence on life insurance responses to systemic crisis conditions and outlines practical recommendations for insurers and policymakers to support a resilient and sustainable market recovery.

Key words: *voluntary life insurance; insurance premiums; risk-based regulation; National Bank of Ukraine; savings-type (endowment) products; long-term financial obligations; insurance culture.*